

Кияшко О. М.

*кандидат економічних наук,
старший викладач*

Київського національного торговельно-економічного університету

Гузь В. О.

студент

Київського національного торговельно-економічного університету

Kyiashko O. M.

Ph.D., Senior Lecturer

Kyiv National University of Trade and Economics

Guz V. O.

Student

Kyiv National University of Trade and Economics

МІЖНАРОДНА МІГРАЦІЯ РОБОЧОЇ СИЛИ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА УКРАЇНСЬКУ ЕКОНОМІКУ

Анотація. У статті розглянуто поняття міграції населення, досліджено її стан, окреслено позитивні та негативні боки цього процесу як складової частини глобалізації в Україні. Наведено статистичні дані щодо міграційного приросту, обсяги грошових переказів українських мігрантів з-за кордону в Україну, їх поділ на офіційні та неофіційні. Акцентовано увагу на необхідності розвитку економіки України як основного шляху для зменшення міграції з країни.

Ключові слова: глобалізація, міграція, еміграція, імміграція, міграційне сальдо, трудовий потенціал.

Вступ та постановка проблеми. Актуальність теми міжнародної трудової міграції робочої сили в сучасних умовах підтверджується домінуючою тенденцією глобалізації у міжнародних відносинах. Одним з її проявів виступає саме міжнародна міграція робочої сили, де більшого поширення і значення набуває переміщення працездатного населення, зумовлене соціально-економічними, військовими, екологічними, етнічними та релігійними чинниками. Істотне зростання масштабів міжнародної міграції, залучення до неї значних обсягів трудових ресурсів актуалізують дослідження міжнародної міграції робочої сили як однієї з форм світових господарських зв'язків та її впливу на світове господарство.

Аналіз ролі України в міжнародних міграційних процесах дасть змогу узагальнити досвід міграційної політики країн еміграції та імміграції з різним рівнем економічного розвитку, визначити особливості міграційних процесів робочої сили, сформулювати підходи до ознак, чинників та засобів регулювання міжнародної трудової міграції, запропонувати напрями вдосконалення державного регулювання міграції робочої сили.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема туди трудової міграції в Україні та пропозиції щодо поліпшення розглянуто в працях багатьох науковців, з яких хотілося б виділити ідеї таких вітчизняних дослідників, як А. Мазаракі, З. Бараник, В. Брич, І. Хлібова, О. Маліновська та ін. [1–14].

Метою роботи є з'ясування впливу трудової міграції в Україні на економіку країни та визначення ролі країни в процесах міжнародної міграції робочої сили.

Результати дослідження.

В умовах глобалізації світової економіки змінюється світ. Суть глобалізації полягає у посиленні потоку чотирьох «і»: інвестицій, індустрій, інформації та індивідів. Потік індивідів отожднюється з рухом населення як одним із найважливіших складників сучасних процесів глобалізації у світовому господарстві поряд з іншими його компонентами. Складником руху населення є пере-

міщення працездатного населення з однієї країни в іншу в межах міжнародного ринку праці на термін більше року, зумовлене характером розвитку продуктивних сил та виробничих відносин, дією економічних законів, і називається міжнародною міграцією робочої сили [1, с. 457].

Закон України «Про зовнішню трудову міграцію» дає таке визначення терміну зовнішньої трудової міграції: це переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням державного кордону для здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування [2].

Залежно від терміну переміщення міжнародна трудова міграція поділяється на постійну, тимчасову, сезонну та маятникову.

Різниця між потоками імміграції та еміграції називається міграційним сальдо і показує обсяг чистої міграції. Сума цих потоків показує обсяг валової міграції [3, с. 245–247].

Для розрахунку міграційного приросту або скорочення (міграційне сальдо) використовують формулу:

$$MC = П - В \quad (1)$$

де П – особи, які прибули в країну, осіб;

В – особи, які покинули країну, осіб [3, с. 246].

За даними Державної служби статистики України, у 2016 р. кількість прибулих міждержавних мігрантів становила 14 311 осіб, а кількість вибулих – 6 465 осіб. На основі цих даних можна порахувати сальдо міграції (міграційний приріст або скорочення). Отже, $MC_{2016} = 14311 - 6465 = 7846$ (осіб), тобто маємо міграційний приріст, що свідчить про те, що, дійсно, кількість прибулих більша, ніж кількість осіб, які покинули країну.

На рис. 1 видно, що в Україні позитивне сальдо міграції, адже кількість прибулих в Україну осіб перевищує кількість вибулих. Але при цьому можна спостерігати зменшення різниці між кількістю емігрантів та іммігрантів, що може призвести до міграційного скорочення в майбутньому.

Останнім часом суттєвого значення набули проблеми, пов'язані з міжнародною трудовою міграцією в Україні

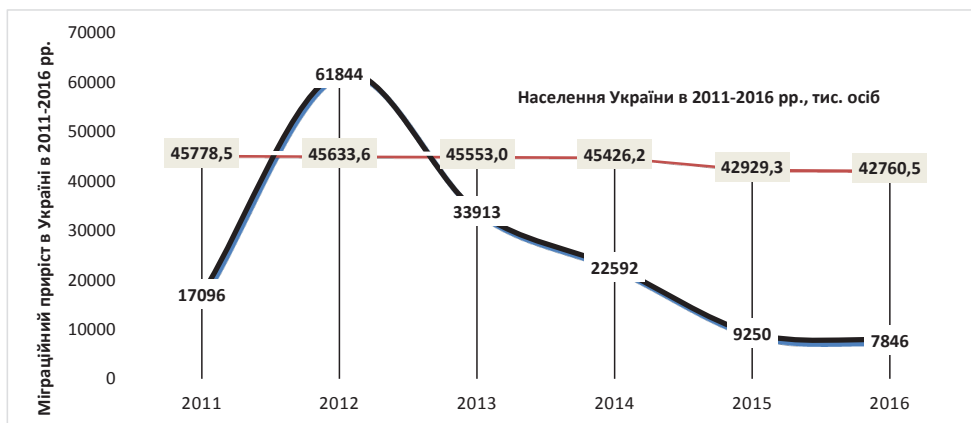

Рис. 1. Міграційний приріст в Україні

та світі. Зокрема, збільшення обсягу грошових переказів робітників-мігрантів значно впливає на макроекономічні показники країн. За інформацією Світового банку, частка грошових переказів у ВВП деяких країн значно збільшилася останнім часом, у тому числі з причини структурних трансформацій у світовому господарстві. Таким чином, можна констатувати, що економіка деяких країн є залежною від інтенсивності надходжень міжнародних грошових переказів робітників-мігрантів [4, с. 22].

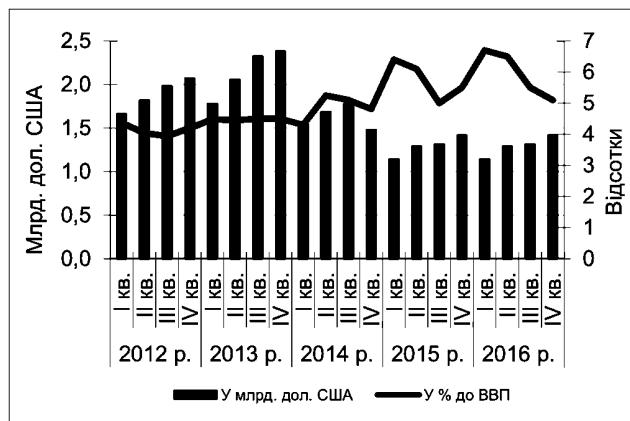

Рис. 2. Обсяги грошових переказів українських мігрантів з-за кордону в Україну в 2012–2016 рр. [5]

На рис. 2 видно, що обсяги приватних грошових переказів з-за кордону в 2016 р. становили 5,4 млрд. дол. США (або 5,8% до ВВП) і збільшилися порівняно з минулим роком на 5,3% [5].

Переміщення мігрантів безпосередньо впливають на розвиток трудового потенціалу. Оскільки суб'єктами трудової міграції є переважно люди з високою працездатністю, то в місцях їх виїзду відбувається зменшення чисельності та погіршення якості структури трудових ресурсів; водночас у тих місцях, куди прибувають мігранти, доволі часто спостерігається загострення демографічної ситуації. Здебільшого міграції призводять до зміни географічного розміщення населення, його густоти та заселеності території, а також супроводжуються зростанням або скороченням чисельності населення, зміною його статевовікового, сімейного та етнічного складу, соціальної структури територіальних спільнот і в місцях виїзду, і в місцях поселення мігрантів [6, с. 21–26].

Чисельність населення України, що становила в 1993 р. 52 млн. осіб, унаслідок негативних тенденцій

природного відтворення скоротилася майже на 10 млн. У 2011–2016 рр. природне скорочення становило в середньому понад 160 тис. осіб на рік. За прогнозом, якщо показники народжуваності, смертності та міграції залишаться незмінними, то в 2050 р. в Україні буде 32 млн. мешканців (рис. 2). Частка в населенні осіб старше 55 років зросте у півтора рази [8].

Збільшення грошової маси призводить до зростання цін, дешеві імпортні товари, привезені мігрантами, створюють конкуренцію товарам вітчизняного виробництва. Зовнішня трудова міграція руйнує трудові колективи, здатна спричинити дефіцит робочої сили в певних галузях та регіонах.

Основний тягар соціального забезпечення трудових мігрантів несе Україна. Це, по-перше, збільшує навантаження на соціальні фонди, до яких під час роботи за кордоном мігранти не роблять жодних внесків, по-друге, спричиняє втрату соціальних внесків, які мігранти сплачують у країнах працевлаштування, проте скористатися ними не можуть, по-третє, обмежує соціальний захист мігрантів через урахування їхнього страхового стажу лише в Україні [9, с. 67].

Більша частина грошей надходить в Україну неофіційними каналами (табл. 1), через що держава недоотримує гроші в бюджет шляхом стягнення податків. Відповідно до результатів дослідження переказів мігрантів та їхнього впливу на розвиток економіки України, проведеного МОМ у 2015–2016 рр., дві третини мігрантів переказували кошти в Україну в 2016 р., у середньому на мігранта приблизно 4,5 тис. дол. США на рік. Розрахована на основі дослідження сума грошових переказів становила 2,8 млрд. дол. США [7, с. 19].

Переважає більшість мігрантів використовує неофіційні методи грошових переказів у країну (рис. 4). Найпопулярнішими неофіційними методами є особисте привезення та передача водієм автобусу, туристичною агенцією. З офіційних методів мігранти надають перевагу операторам грошових переказів, таких як WesternUnion, Money Gram та банківським переказам. Слід зазначити, що чим далі знаходиться мігрант від своєї сім'ї або країни, тим частіше він застосовує офіційні методи переказів грошей [10, с. 237–239].

Трудова міграція для України має як позитивні, так і негативні наслідки. До позитивних можна віднести зменшення тиску на ринку праці, оскільки українці, які мешкають на території своєї держави, мають більше можливостей працевлаштуватися, за рахунок цього зменшується рівень безробіття (за оцінками фахівців Інсти-

туту демографії НАНУ, за відсутності трудової міграції рівень безробіття в Україні був би у півтора рази вищим за фактичний [12]) та зменшення обсягу витрат на соціальні потреби.

Що ж до негативних наслідків, то варто виділити такі: вплив молодих людей, що призводить до глибоких зрушень у демографічній ситуації країни, оскільки зменшується рівень народжуваності в Україні; втрата висококваліфікованої робочої сили (лише за перше десятиліття незалежності Україна втратила понад 6 тис. кандидатів і докторів наук та близько 80 тис. громадян із вищою освітою [10, с. 237–239], сьогодні ж кількість тих, хто здобув вищу освіту і виїхав за кордон, становить 13,2% від загальної кількості емігрантів [7, с. 20]); втрата українськими емігрантами трудової кваліфікації через тривалу зайнятість некваліфікованою роботою.

Аналіз даних міжнародних організацій свідчить, що за останні роки грошові перекази мігрантів стали одним із великих джерел валютних надходжень для багатьох країн, і Україна не є винятком. Ці перекази впливають на економіку як позитивно, так і негативно, тому важко однозначно охарактеризувати це явище. Наприклад, на мікроекономічному рівні ці перекази допомагають підтримувати рівень життя багатьох домашніх господарств.

Окрім того, вони входять до числа джерел фінансування малих підприємств та вкладень у будівництво або придбання житла.

Значна частка переказів знаходиться у «тіні», тобто гроші перераховуються в Україну неофіційними методами, без сплати податків, що негативно впливає на економіку країни. Таким чином, з одного боку, домогосподарства підтримують хороший рівень життя, а держава недотримує податки.

Україна в інформаційній сфері має орієнтуватися на стратегію розвитку країн, які входять до Європейського Союзу. Реалізація стратегії становлення інформаційного суспільства ЄС знаходить своє відображення у відповідних спільних документах Україна – ЄС. У Меморандумі про взаєморозуміння між Генеральним директором з питань інформаційного суспільства Європейської Комісії і Державним комітетом зв'язку та інформатизації України щодо розвитку інформаційного суспільства (який було підписано 14 вересня 2000 р.) Євросоюз та Україна погодилися співпрацювати для розвитку інформаційного суспільства в Україні, визнаючи важливість цього для розвитку ефективної ринкової економіки та для забезпечення можливостей якісного працевлаштування [13].

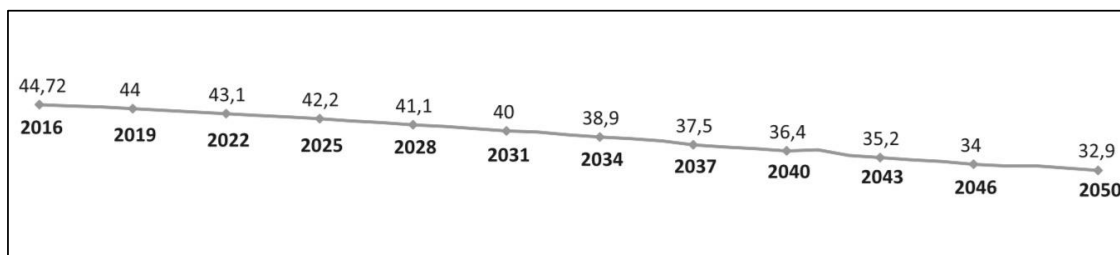

Рис. 3. Прогноз чисельності населення України за умови незмінних показників народжуваності, тривалості життя та міграції за даними 2016 р., млн. осіб [7]

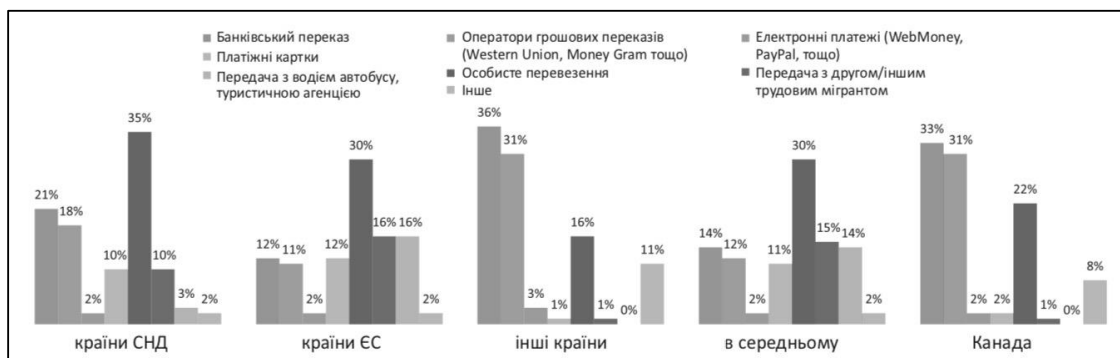

Рис. 4. Канали передачі грошових переказів мігрантів у 2016 р. [11]

Таблиця 1

Канали приватних грошових переказів в Україну в 2015–2016 рр. [7, с. 19]

Канал	ДГ з короткостроковими мігрантами	ДГ з довгостроковими мігрантами	ДГ без мігрантів	Всього
Офіційні канали	\$ 268 542 000	\$ 794 770 000	\$ 306 008 000	\$1 369 320,000
Привезені особисто/через посередників	\$ 438 148 000	\$ 896 230 000	\$ 67 172 000	\$1 401 550 000
	\$706 690 000	\$ 1 691 000 000	\$373 180 000	\$2 770 870 000

Європейські країни впроваджують державну політику щодо залучення іноземних кадрів. Серед головних чинників, які приваблюють висококваліфікованих мігрантів, такі: створення сприятливого середовища для акумуляції наукових знань, створення міжнародних програм з інформаційного обміну для підвищення кваліфікації й інтелектуального потенціалу вчених. Також важливими чинниками є міжнародне співробітництво з можливістю здійснювати відрядження за кордон, що сприяє приєднанню до досягнень світової науки.

Нині науковці не можуть дати єдиного висновку щодо наслідків міграції високоінтелектуальних ресурсів для країн-донорів. Відтік інтелектуального потенціалу має як позитивні, так і негативні наслідки для країни-донора. З одного боку, вплив висококваліфікованих спеціалістів негативно впливає на соціально-економічний розвиток країни, з іншого – фахівці, що повертаються на батьківщину, використовують у науково-технічній діяльності отримані передові знання, вміння і досвід, поліпшують професійні навички за рахунок переваг, отриманих під час перебування за кордоном [15].

У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства, коли обсяги інформації у світі збільшуються у геометричній прогресії, інтелект як здатність людини логічно мислити, засвоювати знання та продукувати нові ідеї набуває виняткового значення у системі світогосподарських зв'язків. Забезпеченість країни у висококваліфікованих фахівцях виступає чи не найважливішим чинником підтримання її міжнародної конкурентоспроможності. Міграція спеціалістів високої кваліфікації має далекосяжні наслідки як для країн-донорів, так і для країн-реципієнтів, ураховуючи, що підготовка таких кадрів є тривалим, складним та витратним процесом [14].

Сьогодні в Україні спостерігається тенденція міграції молоді за кордон після навчання. Це, по-перше, негативно впливає на економіку, адже країна втрачає кваліфіковані кадри; по-друге, державні гроші витрачаються на навчання марно, бо, отримавши освіту, значна частка населення шукає роботу за межами України; по-третє, це призводить до старіння нації.

Питома вага молоді в загальній структурі трудових мігрантів з України становить 43,6% (2015 р.). За статусом зайнятості молодь найчастіше працює найманими робітниками на підприємствах та установах (48,6%) або найманими працівниками в домогосподарствах окремих громадян (36,3%). Питома вага самозайнятих становить 11,9%, а організувати власну справу вдалося лише 3,2% молоді [1, с. 109–112]. Для молоді це досить непогані варіанти роботи, адже більш старші працівники виконують здебільшого некваліфіковану важку роботу.

Висновки. Підсумовуючи, необхідно акцентувати увагу на проведенні державної міграційної політики з урахуванням тенденцій інформаційного суспільства та потреб сучасних українців. Як його представники, що мають вільний доступ до будь-якої інформації, українці шукають кращої долі через підвищення можливостей користуватися нею, у результаті чого частина мігрує в інші країни з більш високим рівнем життя. Зараз дуже просто знайти інформацію та можливості для того, щоб поїхати на роботу або навчання за кордон.

Представники української влади повинні розуміти сучасні тенденції і намагатися не обмежувати виїзд працездатного населення за кордон, а створити такі умови життя, щоб у країні хотілося жити. Для цього потрібно поліпшити хоча б основні економічні показники України, бо висока заробітна платня і загальні економічні показники в країнах призначення є найсильнішими стимулами для міграції населення.

Список використаних джерел:

1. Мазаракі А.А. Міжнародна економіка. Київ: Київський національний торговельно-економічний ун-т, 2014. 564 с.
2. Бараник З.П., Романенко І.О. Інтелектуальна міграція як об'єкт статистичного дослідження. Ефективна економіка. 2014. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3096>.
3. Брич В. Шляхи вдосконалення регулювання зовнішньої трудової міграції населення. Міграційні процеси. 2014. № 3. С. 28–30.
4. Хлібова І.В. Фінансово-економічні характеристики і тенденції міждержавної трудової міграції. Економічна наука. 2017. № 56. С. 20–24.
5. Огляд приватних грошових переказів в Україну в 2016 році / Національний банк України. 2016. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208358>.
6. Волоско Я.О. Міжнародна трудова міграція: наслідки для економіки. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2015. № 8. С. 21–26.
7. Малиновська О. Міграція в Україні: факти і цифри. Міжнародна організація з міграції (МОМ). 2016. № 1. С. 31.
8. Дворнік М.О. Сутність та проблеми розвитку інформаційного суспільства в Україні. Розвиток економіки. 2013. № 4. С. 75–79.
9. Демків Г.М. Міграція з України: сучасний стан. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2016. № 9. С. 66–68.
10. Лучит М.В. Міжнародна міграція робочої сили: її причини та вплив на економіку. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2017. № 2. С. 237–239.
11. Міграція як чинник розвитку в Україні / МОМ. 2016. URL: iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf.
12. Малиновська О. Наслідки міжнародної міграції населення України та політико-управлінські дії щодо їх врегулювання; Національний інститут стратегічних досліджень. 2016. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/562/>.
13. Максименко Ю.Є. Інформаційне суспільство в Україні: стан та перспективи становлення; Глобальна організація союзницького лідерства. 2014. URL: <http://goal-int.org/informacijne-susilstvo-v-ukraini-stan-ta-perspektivi-stanovlennya/>.
14. Кузнецов О.В. Міжнародна міграція висококваліфікованих фахівців в контексті формування інформаційного суспільства. Вісник Національного авіаційного університету. 2010. URL: <http://jml.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/download/2876/2865>.

МЕЖДУНАРОДНАЯ МИГРАЦИЯ РАБОЧЕЙ СИЛЫ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА ЭКОНОМИКУ УКРАИНЫ

Аннотация. В статье рассмотрено понятие миграции населения, исследовано ее состояние, определены положительные и отрицательные стороны этого процесса как составляющие глобализации в Украине. Приведены статистические данные миграционного прироста, объемы денежных переводов украинских мигрантов из-за границы в Украину, их деление на официальные и неофициальные. Акцентируется внимание на необходимости развития экономики Украины как основного пути для уменьшения миграции из страны.

Ключевые слова: глобализация, миграция, эмиграция, иммиграция, миграционное сальдо, трудовой потенциал.

INTERNATIONAL MIGRATION OF THE WORKING FORCE AND ITS EFFECT ON UKRAINIAN ECONOMY

Summary. The article considers the concept of population migration, examines its state, outlines the positive and negative aspects of this process as a component of globalization in Ukraine. Statistics on migration growth, volumes of money transfers of Ukrainian migrants due to the crown in Ukraine, their division into official and informal. The emphasis is placed on the need for the development of the Ukrainian economy as the main way to reduce migration from the country.

Key words: globalization, migration, emigration, immigration, migratory balance, labor potential.

УДК 338.45:665.6/.7(477)

Корінний С. О.

*кандидат економічних наук,
викладач кафедри міжнародної економіки,
природних ресурсів і економічної теорії
Запорізького національного університету*

Коблюк К. М.

*студент
Запорізького національного університету*

Korinnyi S. O.

*Ph. D., lecturer,
Department of international economy,
natural resources and economic theory
Zaporizhzhia national university*

Kobliuk K. M.

*student,
Zaporizhzhia national university*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ В НАФТОГАЗОВОМУ СЕКТОРІ

Анотація. У статті проведено аналіз результатів теоретичних та практичних досліджень стану нафтогазового сектору України. Комплексно розглянуто ключові економічні показники та виявлено загальні тенденції ринку нафти й газу. Визначено основні причини стагнації нафтогазового сектору. Запропоновано рекомендації щодо усунення негативних наслідків функціонування нафтогазового комплексу та підвищення його інвестиційної привабливості в контексті інноваційного розвитку вітчизняної економіки. Обґрунтовано необхідність активізації діяльності з монополізації та створення конкурентних, прозорих енергетичних ринків відповідно до стандартів ЄС через регуляторні реформи. Доведено доцільність внесення змін до законодавчих актів і системи валютно-фінансового і кредитного регулювання у сфері зменшення політико-адміністративного тиску на внутрішньому ринку енергоресурсів та спрощення адміністративних процедур.

Ключові слова: нафтогазовий сектор, видобуток нафти і газу, енергетична безпека, ринок енергоресурсів, інвестиційний клімат.

Вступ та постановка проблеми. В останні роки питання енергетичної безпеки є одним із найважливіших для України, особливо в рамках національної безпеки. Нафтогазовий сектор є основою стабільного розвитку економіки, адже забезпечує належне функціонування всіх інших галузей та задовольняє потреби населення в енергоресурсах.

Актуальними питаннями в нафтогазовому секторі для України є: баланс експорту/імпорту, підвищення власного видобутку нафти та газу, адаптація промисловості та споживчого ринку до зростання цін на енергоресурси. Також

важливим є зменшення монополізації, та створення конкурентних, прозорих енергетичних ринків відповідно до стандартів ЄС через регуляторні реформи. У контексті інноваційного розвитку світової економіки провідним напрямом є залучення інвестицій та інноваційних технологій на підприємства нафтогазового комплексу України. Серед небезпек розвитку нафтогазового сектору можна виділити недосконалість законодавчих актів, нечіткі та нестабільні рентні правила, корупційні ризики та бюрократію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На проблемах нафтогазового сектору України акцентувалася увага в